

NOVIJA LITERATURA O ETRUŠČANSKIM POVO- JIMA ZAGREBAČKE MUMIJE.

Egipatsko-etrušćanska mumija narodnog arheološkog muzeja, ili bolje rekavši pisane krpe, kojima je bila mumija omotana, najdragocjeniji je spomenik tog našeg zavoda. Jednako je za to opravdano, ako joj se udari vrijednost sa pò ili jedan i pò milijuna for. ili i više, jer i onako nema svote, koja bi mogla nadoplatiti tu rijetkost, jednostavno za to, što je to pravi „unicum“ svoje vrste.

Poznato je, da je Mihajlo Barić donio ovu mumiju iz Egipta; baštinio ju je brat Ilija, podarcidjakon biskupije djakovačke, koji ju je darovao našem muzeju.

Možemo tvrditi, da narodni muzej pravo opstoji tek od jedne generacije, t. j. da je jedva proteklo doba prve generacije stručnjaka, koji tu rade. Valja nam nadalje utvrditi, da kod našeg muzeja nema toliko stručnjaka, koliko bi trebalo da ih bude, bilo radi napretka znanosti u opće, bilo radi veoma raznolikih struka, koje su tu zastupane, a moraju biti zastupane bilo u arheološkomu bilo u prirodopisnim odjelima. A zašto ih nema? — Prije svega, jer se od malene zemlje ne može tražiti, da uradi sve i onako, kako to mogu veliki i bogatiji narodi. Drugo, jer imade premalo pomladka, tako, da kad bi i bilo sredstava, jedva bi se našlo dovoljno domaćih stručnjaka. Treće to ću, ako budem živ, reći drugi put.

To sam sve kazao za to, da ne bi kome bilo čudno, što je ta naša dragocijena mumija bila godine i godine u našem muzeju, a da se pravo nije ni znalo što imademo. Ta tko bi pametan mogao zahtijevati, da bivši prvi ravnatelj bude i egiptologom; a sve da je i bio ne bi nam hasnilo, jer je pismo na mumijinim pvojima etruščansko, te se svi stručnjaci svijeta te struke mogu po svojoj prilici na prstima prebrojiti.

Tako je dakle bilo, i tako je evo došlo, te su glasoviti egiptolog Dr. Brugsch, englezki arheolog R. F. Burton, Dr. L. Krehl, bečki egiptolog Dr. L. Reinisch i dr. upozorili na ne obično pismo na krpama Barićeve mumije.

Dozvolom uprave zavoda i kr. hrvatske vlade povjerene su bile krpe profesoru J. Krallu bečkog universiteta, koji se dao na posao, te je skoro godinu dana radio, dok je odgonetnuo čudnovato pismo. Krall je izradio opširnu radnju, koju je učenom svijetu priopćila bečka akademija znanosti, sa dovoljnim brojem slika. Naslov je ove rasprave „Die etruskischen Mumienbinden des Agramer National-Museums. Wien 1892 (Denkschriften der k. Akad. der Wissenschaften, XII. Bd. S. 1—70).

Za ovo kratko vrijeme, od god. 1892. ovamo, nastala je čitava literatura o toj našoj mumiji, jer je to najveći dosele nadjeni spomenik etruščanskog naroda.

Poznato je, da su Etrusci ostavili veoma mnogo tragova visoke kulture. Poznati su njihovi gradovi, njihove starine, al se o samom jeziku veoma malo znade. Tako malo, te se filolozi nijesu mogli složiti, u koju bi skupinu jezika ubrojili etruščanski. Je li to najme endemički italski narod, ili je narod germanski, koji se sa sjevera k jugu preselio? Ima i danas pristaša potonjeg mnijenja. A kako to? Rekli smo, jedva je jezik poznat. Našlo se istina 6—7 hiljada napisa, ali na veliku žalost, svi su napisi neobično kratki, baš da zdvojiš, a gotovo isključivo im sadržaj puka vlastita imena. Stup, nagjen u Perugiji, ima 130 riječi. Olovna ploča (piombo) iz Magliano-a ima blizu 70 redaka, natpis Laris Pulena-e ima ih jedva 9. Kako da se dakle odgonene smisao riječi? — Zasluga je to naše ženske mumije, koja je progovorila, jer na krpama ima 231 redak i 1200 riječi. Eto to je razlog, da je nastala čitava literatura, od kako ih je Krall priopćio.

Premda to nije moje struke¹, želim ipak upozoriti naše filologe i naše arheologe na neke novije radnje o tom predmetu, koje sam neke primio od odličnog prijatelja, glasovitog astronoma Boškovićem utemeljene zvjezdarne u Milanu Dr. G. Celoria, druge od samog pisca Lattes-a.

Ilija Lattes rodom Mlečanin, pravi je član lombardskog instituta — akademije znanosti — i profesor znanstveno-literarne akademije u Milanu. Njegove su radnje o našoj mumiji u spisih turinske akademije znanosti ove: „Il testo etrusco della mummia di Agram; appunti ermeneutici (Atti della R. Accademia delle Scienze di Torino. Vol. XXVII. Torino 1891—92, str. 630—650). „La parola **vinum** nell' iscrizione etrusca della Mummia (l. c. Vol. XXVIII, Torino 1892/93, str. 871—880). Nadalje ima notu: „L' ultima colonna del testo etrusco della Mummia (l. c. Vol. XXIX, Torino 1893/94, str. 590—591).

Radnje priopćene u „Rendiconti del R. Istituto Lombardo jesu: „Il nuovo testo etrusco scritto sopra le fascie di una Mummia egiziana del museo di Agram (Vol. XXV, str. 508—510, Milano 1892); Nuovi appunti per l' interpretazione del testo etrusco della Mummia di Agram“ (l. c., str. 1087—1097, Milano 1892); „Metro e ritmo nell' iscrizione etrusca della Mummia e in altre epigrafi“ (l. c. Vol. XXVII, str. 1—10, Milano 1894); „L' iscrizione etrusca della Mummia e il nuovo libro del Pauli intorno alle iscrizioni Tirrene di Lenno“ (l. c., Vol. XXVII, str. 613—662, Milano 1894).

Najveće su radnje pak: „Saggi ed appunti intorno all' iscrizione etrusca della Mummia“ (Memorie dell' Istituto Lombardo di scienze e lettere. Vol. XIX, str. 133—389, Milano 1893, u 4°); zatim: „Studi metrici intorno all' iscrizione etrusca della Mummia“ (l. c. Vol. XX, str. 1—102, Milano 1895, u 4°).

Osobito je zanimiva pak najnovija radnja, koja je namijenjena i širim krugovima: „L' italianità nella lingua etrusca“ (Nuova Antologia, Vol. LVI, str. 2—36, Roma 1895). Ovom radnjom Lattes odlučno brani, osobito proti njekim

¹ Gospodin je pisac spasio prije par godina mumiju od propasti, koja joj je prietila od crvotoči, priobćivši radikalnan lijek proti tomu. Op. ur.

njemačkim učenjacima i dokazuje, da etruščanski jezik nit je samostalni, nit je germanski, nego ako i je posebni jezik, da ipak pripada skupu ostalih italških jezika, kao što su bili jezici Rimljana, Umbra, Oska itd. Sada napokon Lattes sprema za štampu tumač prvog i drugog stupca napisa.

I tako eto, čudna li slučaja, preko Egipta i preko Hrvatske, Hrvat Barić, spasio možebit od propasti, spomenik od najveće vrijednosti, kojim je talijanskom učenjaku omogućeno dokazati, da su Etrusci italški narod, da etruščanski jezik pripada broju italških jezika.

S. Brusina.